

Το μυκηναϊκό ιερό στις Άβες/Καλαπόδι και το ζήτημα της συνέχειας της λατρείας από την Εποχή του Χαλκού στην Εποχή του Σιδήρου

Ομιλητής:

Καθηγητής Wolf Dietrich Niemeier

Επίτιμος Διευθυντής

Γερμανικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου

Αθηνών

Η 4^η συνάντηση

του Μυκηναϊκού Σεμιναρίου

θα πραγματοποιηθεί στις **19:00**

στο **Αμφιθέατρο Α. Αργυριάδη**

(Κεντρικό Κτήριο Πανεπιστημίου Αθηνών

Πανεπιστημίου 30)

Η συνέχεια ή ασυνέχεια της ελληνικής θρησκείας και λατρείας είναι σήμερα ένα αμφιλεγόμενο θέμα. Ενώ ο σπουδαίος Σουηδός ερευνητής Martin P. Nilsson ήταν πεπεισμένος πως η ελληνική θρησκεία της 1^{ης} π.Χ. χιλιετίας είχε τις ρίζες της στην μυκηναϊκή-μινωική θρησκεία της 2^{ης} π.Χ. χιλιετίας και πως η ιστορία αρκετών ελληνικών ιερών ανάγεται στην 2^η π.Χ. χιλιετία, ορισμένοι σύγχρονοι σημαίνοντες ερευνητές (F. de Polignac, J. Whitley, I Morris) το αρνούνται και θεωρούν ότι υπάρχει πλήρης διακοπή μεταξύ της 2^{ης} και 1^{ης} χιλιετίας π.Χ.

Νέα σημαντικά στοιχεία σχετικά με αυτό το ζήτημα έχουν αποκαλυφθεί πρόσφατα στο μαντείο του Αβαίου Απόλλωνα στην αρχαία ανατολική Φωκίδα, κοντά στο χωριό Καλαπόδι. Ανασκάφηκαν δέκα διαδοχικοί ναοί, γεγονός που καταδεικνύει συνέχεια της λατρείας σε αυτό το χώρο, τουλάχιστον από το 1400 π.Χ. περίπου και μέχρι τον 2^ο αιώνα μ.Χ. Ο πρώτος ναός κτίστηκε στην ΥΕΠΙΑ1 περίοδο και καταστράφηκε στα τέλη της ΥΕΠΙΑ2 περιόδου. Στη συνέχεια πολλά αναθήματα, μεταξύ των οποίων 27 σφραγιδόλιθοι, αποτέθηκαν στα ερείπια ως προσφορά για την θεμελίωση του δεύτερου ναού. Αυτός

περιελάμβανε σημαντικές λατρευτικές κατασκευές: ένα πεταλόσχημο πήλινο βωμό και μία εξέδρα για θυσίες ζώων. Από αυτόν προέρχονται επίσης θραύσματα ενός πήλινου γυναικείου ειδωλίου. Ο δεύτερος ναός καταστράφηκε στα τέλη της ΥΕΠΙΒ περιόδου. Μετά την κατάρρευση του μυκηναϊκού ανακτορικού συστήματος, το ιερό της ΥΕΠΙΓ περιόδου με τον τρίτο ναό αποτέλεσε σημείο συνάντησης της νέας αναδυόμενης ελίτ, με σκοπό την τέλεση θυσιών και συμποσίων, όπως φανερώνουν πλούσια ευρήματα.

Σε πρόσφατες συζητήσεις σχετικά με τη συνέχεια ή ασυνέχεια της θρησκείας και λατρείας από την Εποχή του Χαλκού στην Εποχή του Σιδήρου, το ιερό στις Άβες/Καλαπόδι αναφέρεται ως το μοναδικό ελληνικό ιερό που δείχνει συνέχεια. Αυτό, ωστόσο, δεν ισχύει, όπως δείχνουν άλλες, πρόσφατες ανασκαφές, στα ιερά της Αθηνάς στην Μίλητο και της Ήρας στη Σάμο (και τα δύο ανασκαμμένα από τον ομιλητή) και στο όρος Λύκαιον. Κατόπιν αυτών των νέων δεδομένων, θα ήταν σκόπιμο να επανεξεταστούν και ιερά που ανασκάφηκαν παλαιότερα, όπως θα δειχθεί με το παράδειγμα των Δελφών.

The Mycenaean sanctuary at Abai/Kalapodi and the question of continuity of cult between the Bronze and the Iron Age

---

speaker:

Professor **Wolf Dietrich Niemeier**
 Honorary Director of the German
 Archaeological Institute at Athens

The 4th meeting of the
 Mycenaean Seminar will be at **19:00**
 in the **A. Argiriadis Amphitheatre**
 (Central building of the University of Athens
 Panepistimiou 30)

The lecture will be held in English.

Continuity or discontinuity in Greek religion and cult is today a controversially discussed issue. Whereas the great Swedish scholar Martin P. Nilsson was of the firm conviction that the Greek religion of the 1st millennium B.C. had its roots in the Minoan-Mycenaean religion of the 2nd millennium BC and that the history of a number of Greek sanctuaries goes back to the 2nd millennium BC, some influential present day scholars (F. de Polignac, J. Whitley, I Morris) refuse this and see a complete break between the 2nd and the 1st millennia B.C.

Important new evidence concerning this question has recently come to light in the oracle sanctuary of Apollon of Abai in ancient eastern Phokis, near the village of Kalapodi. A sequence of ten temples has been excavated, which demonstrates cult continuity at this place from at least from ca. 1400 BC to the 2nd century AD. The first temple was built in LH IIIA 1 and destroyed at the end of LH IIIA 2. After that many votives, among them 27 seal stones, were deposited on the ruin as foundation offering for the second temple. This contained important cult instal-

lations: a horseshoe-shaped clay altar and a platform for animal sacrifice. From it come also the fragments of a female terracotta figurine. Temple 2 was destroyed at the end of LH IIIB. After the collapse of the Mycenaean palace system, the LH IIIC-sanctuary with temple 3 formed a meeting point for the newly emerging elite who met at the site for sacrifice and feasting, as rich finds demonstrate.

In recent discussions about continuity or discontinuity in cult and religion between the Bronze and Iron Age, the sanctuary at Abai/Kalapodi is named as the only Greek sanctuary showing continuity. This is not true, however, as other recent excavations in the sanctuaries of Athena at Miletus, of Hera on Samos (both excavated by the speaker) and Mt. Lykaion demonstrate. Following these new data it appears worth to re-examine also sanctuaries excavated earlier, as will be demonstrated with the example of Delphi.

The Organising Committee:

Nagia Polychronakou-Sgouritsa, Iphiyenia Tournavitou, Emilia Banou.